

Lexaflex

Inleiding

De brief aan Lex Bohlmeijer is meer dan een reactie op een journalistieke uitwisseling — het is een cultuurfilosofische beschouwing vermomd als correspondentie. Achter de hoffelijke toon schuilt een diepere zorg: de vraag of de Nederlandse cultuursector nog in staat is om zichzelf kritisch te bevragen. De briefschrijver richt zich tot Bohlmeijer niet als tegenstander, maar als bondgenoot die zich op een kruispunt bevindt tussen kunst, moraal en maatschappelijke representatie.

De tekst ontvouwt zich als een pleidooi voor een hernieuwde vorm van objectiviteit, geïnspireerd door Herodotos: de reizende geschiedschrijver die luistert naar de verhalen van alle volkeren, zonder oordeel, met verwondering als leidraad. In die geest wordt Bohlmeijer voorgesteld als een eigentijdse Herodotos van het Nederlandse cultuurlandschap — een reiziger te voet of op de fiets, luisterend naar stemmen van stad en dorp, maar inmiddels gevangen in een medialandschap dat zijn openheid dreigt te verliezen.

De brief stelt dat de culturele elite — programmamakers, schrijvers, denkers — te vaak spreekt vanuit een gesloten ideologisch raamwerk. Niet uit kwade wil, maar uit gewenning. De morele horizon waarop de publieke cultuur zich richt, zo betoogt de schrijver, is smal geworden: een echo van een oud links-liberaal zelfbeeld dat de wereld wil duiden met categorieën die hun kracht verliezen. De uitdaging van nu is niet om dat wereldbeeld te verwerpen, maar om het te verbreden — door opnieuw te luisteren naar wie buiten de vertrouwde kaders spreekt.

In de kern is dit schrijven een oproep tot vernieuwing. Niet alleen van de toon van het publieke debat, maar van de esthetica die daaraan ten grondslag ligt. Vernieuwing vraagt om moed: de moed om niet slechts de eigen bloedgroep te vertegenwoordigen, maar ook de ander te laten spreken. In dat opzicht is de brief aan Bohlmeijer geen afrekening, maar een uitnodiging — een verzoek om weer verslag te doen als Herodotos van de menselijke stem, in al haar veelkleurigheid.

De onderliggende filosofie van het *Sympanisme* — waarvan de briefschrijver elders melding maakt — fungeert daarbij als moreel kader: een poging om de spanning tussen ethiek, esthetiek en representatie te verzoenen in een tijd waarin oude vormen van morele oriëntatie vervagen.

Zo leest deze brief als een momentopname van een groter gesprek: over de plaats van kunst in de samenleving, over de taak van de intellectueel, en over de noodzaak van een nieuwe culturele bezieling die niet langer gevangen zit in de kringloop van gelijkgestemde geluiden.

Brief:

Geachte redactie, Met veel interesse volg ik het werk van Lex Bohlmeijer, een man die lange tijd mijn favoriete presentator was op NPO Radio 4. Zijn intellectuele benadering, zijn oog voor nuance, en zijn vermogen om klassieke muziek te verbinden met diepgaande culturele reflectie maakten zijn programma's onderscheidend.

Toch moet ik, als trouwe luisteraar, een steeds sterkere onvrede ervaren met de manier waarop hij zijn politieke overtuigingen door zijn presentatie heen weeft. In deze ingezonden brief wil ik deze bezorgdheid met u delen en een kritisch geluid laten horen over de invloed van persoonlijke ideologieën op het publieke medialandschap, met name in de context van Bohlmeijer's werk bij NPO Radio 4.

Bohlmeijer heeft een indrukwekkende carrière opgebouwd als presentator en programmamaker. Van zijn jaren bij de NCRV-radio tot zijn bijdrage aan De Correspondent met zijn podcast 'Goede gesprekken', heeft hij zich gepositioneerd als een denker, als iemand die gesprekken aangaat over cultuur, politiek en de hedendaagse samenleving. Dit intellectuele gewicht, gecombineerd met zijn brede culturele achtergrond als oud-gymnasiast en afgestudeerd literatuurwetenschapper en dramaturg, gaf hem een autoriteit die velen aanspraken. Hij bracht verdieping en context in de vaak naar muziekfetisjisme neigende presentaties van klassieke muziek, iets wat ik altijd heb gewaardeerd.

Als muziekwetenschapper en oud-docent muziek weet ik hoe belangrijk het is om de luisteraar niet alleen met de muziek te verbinden, maar ook met de bredere culturele, historische en filosofische context waarin die muziek ontstaan is. Dit maakte Bohlmeijer, voor mij, altijd een verfrissende en betrouwbare stem op de radio. Maar de laatste jaren is er een verandering opgetreden die ik moeilijk kan negeren.

Lex Bohlmeijer lijkt zijn persoonlijke politieke en culturele overtuigingen steeds meer door te laten sijpelen in zijn werk. Waar hij voorheen een intellectuele en culturele autoriteit leek te zijn, komt hij nu meer over als een verspreider van politieke stellingen. Dit merk ik vooral in de manier waarop hij zijn programma's op NPO Radio 4 presenteert. Hij lijkt de indruk te wekken dat zijn publiek zich moet identificeren met zijn opvattingen over de wereld, over de politiek, en zelfs over maatschappelijke ontwikkelingen.

In plaats van te fungeren als een neutrale gids die de luisteraar in staat stelt zelf te reflecteren, lijkt Bohlmeijer zich steeds meer op te stellen als een ideoloog die een bepaald narratief probeert te verkopen. Dit heeft als gevolg dat een groot deel van zijn publiek zich steeds meer van hem afkeert. Klassieke muziek is een universele kunstvorm, bedoeld voor een breed publiek. Het spreekt mensen van verschillende culturele, politieke en ideologische achtergronden aan. Het is dan ook niet alleen het domein van degenen die zich identificeren met één specifieke politieke stroming of de als 'progressief' geëtiketteerde ideologieën.

Door in zijn presentatie steeds vaker zijn persoonlijke politieke voorkeuren te uiten, lijkt Bohlmeijer een deel van zijn publiek te vervreemden. Waar hij ooit een brede

luistergroep wist te bereiken, creëert hij nu een verdeeld publiek, verdeeld tussen degenen die zijn ideologie steunen en degenen die zich hierdoor juist van hem en van NPO Radio 4 afkeren.

Ik ben mij er terdege van bewust dat de publieke omroep, en NPO in het bijzonder, een belangrijk platform is voor maatschappelijke discussie en dat presentatoren hun persoonlijke overtuigingen mogen uiten. Het is echter van groot belang dat er een balans wordt gevonden tussen persoonlijke standpunten en de objectiviteit die verwacht mag worden van een publieke omroep. De taak van een presentator van een programma over klassieke muziek, zoals Lex Bohlmeijer, zou primair moeten zijn om de muziek en de cultuur die daarmee samenhangt centraal te stellen. In plaats daarvan lijkt hij de nadruk steeds meer te leggen op zijn persoonlijke visie op de politiek, de samenleving en cultuur. Dit resulteert in een presentatie die niet alleen politiek gekleurd is, maar die ook het risico loopt zijn taak als neutrale presentator uit het oog te verliezen.

Als ondernemer in de culturele sector begrijp ik heel goed dat objectiviteit belangrijk is in het onderhouden van een breed en divers publiek. Mijn klanten komen uit allerlei maatschappelijke lagen en dragen verschillende politieke en culturele opvattingen met zich mee. In mijn werk is het essentieel dat ik hen niet bevooroordeel of probeer te beïnvloeden met mijn persoonlijke overtuigingen. Ik spreek hen aan in hun eigen taal, zonder een politieke of ideologische agenda op te dringen. Dit is voor mij de enige manier om een breed publiek aan te spreken en ervoor te zorgen dat mijn bedrijf kan blijven floreren. Dit is een les die ik heb geleerd uit de praktijk, en die ik ook in het publieke medialandschap zie als een cruciaal element voor succes.

Het lijkt erop dat NPO zich in een positie bevindt waarin het zich financieel en maatschappelijk kan veroorloven om een presentator als Bohlmeijer aan te houden, ondanks het feit dat zijn ideologische benadering mogelijk een deel van het publiek van zich vervreemdt. Het gevaar van deze benadering is dat NPO Radio 4, een station dat van zichzelf al te kampen heeft met dalende luistercijfers en het verdwijnen van een breed publiek, het risico loopt de steun van een nog grotere groep luisteraars te verliezen. Het zou onverstandig zijn om een presentatievorm te blijven hanteren die steeds meer gespletenheid veroorzaakt in plaats van het bevorderen van een breed en inclusief gesprek.

Wat Bohlmeijer, en daarmee NPO Radio 4, zich misschien niet realiseert, is dat het publiek voor klassieke muziek enorm divers is. Niet iedereen die van klassieke muziek houdt, denkt politiek hetzelfde, en niet iedereen die zich tot de cultuur van de westerse muziek traditie aangetrokken voelt, heeft dezelfde maatschappelijke opvattingen. Klassieke muziek heeft de potentie om mensen van allerlei politieke en culturele achtergronden te verenigen, maar de manier waarop deze muziek gepresenteerd wordt, kan een belangrijke invloed hebben op wie zich aangesproken voelt om te luisteren.

Ik wil in dit verband ook wijzen op een bredere tendens die ik binnen de NPO zie. Steeds vaker lijkt er sprake te zijn van een politieke en culturele ideologie die wordt gepromoot door publieke omroepen, wat niet alleen afbreuk doet aan de objectiviteit van de programma's, maar ook aan de democratische taak die de publieke omroep heeft. Het is

van belang dat de NPO zich bewust is van de risico's die dit met zich meebrengt, en dat zij zich blijft inzetten voor het behoud van een breed, inclusief en objectief medialandschap, waarin mensen met verschillende achtergronden en opvattingen zich kunnen vinden.

Tijd voor verandering dus, niet alleen bij Lex Bohlmeijer, maar ook bij de NPO zelf. De publieke omroep heeft een belangrijke rol te vervullen in de samenleving, maar dat kan alleen als deze zich volledig bewust is van haar functie om het publiek als geheel te bedienen, zonder ideologische sturing. Er is een nieuw soort cultureel discours nodig, gebaseerd op inclusiviteit en objectiviteit. Het is tijd dat de NPO haar koers heroverweegt en haar publieke taak weer centraal stelt, zonder de verleidingen van politiek activisme of ideologische indeling. Met vriendelijke groet,

Lex Bohlmeijer

Waarde G. Bijlsma,

Onlangs stuurde u een brief naar de redactie van NPO Klassiek waarin u zich kritisch uitlaat over mij als presentator van het programma *Passaggio Late Night*. U richtte zich niet tot mij persoonlijk, maar zoals dat gaat kreeg ik de brief wel onder ogen, en misschien was dat ook wel uw bedoeling. In ieder geval is het een serieuze brief, die vraagt om een serieus antwoord.

Wat ik opvallend vind: u signaleert dat ik de laatste jaren veranderd ben. Hmm. Is dat zo? Ik herinner mij dat ik in 2009 al eens Martin Bosma (van de PVV) tegen de haren in gestreken heb met een korte beschouwing over de familie van Geert Wilders. Ik kreeg toen een boze email, waarin hij mij waarschuwde: *als wij aan de macht komen, zullen we korte metten met je maken*. Dat is vijftien jaar geleden. Helemaal nieuw is het dus niet. Wel is het zo dat de wereld in een ongekend rap tempo aan het veranderen is. Alles schudt op zijn grondvesten. Dat klinkt door in mijn uitzendingen. Die overigens voor 95% muzikaal of cultureel zijn.

Ik zal voorbij gaan aan een paar innerlijke tegenstrijdigheden in uw betoog, het gaat mij er niet om om gelijk te hebben. Wel wil ik graag iets kwijt over mijn motieven om te presenteren zoals ik doe. U constateert dat ik "mijn persoonlijke en culturele overtuigingen steeds meer door laat sijpelen in mijn werk". Het is wat ik doe. Dat klopt. In die late anderhalf uur van mijn programma voed ik mij zoveel mogelijk met de dingen van de dag. Wat ik heb meegemaakt. De mensen die ik heb ontmoet. Ervaringen op het werk. Het nieuws dat ik consumeer. Alles komt aan de orde, alles mag ook meedoen wat mij betreft. Zolang ik de privacy van anderen waarborg. Alles wordt weerspiegeld door de muziek. Twee kanten op: de verhalen verdiepen de betekenis van de muziek; in de muziek vinden de emoties van de dag onderdak. Nu mag ik het van een (klein) aantal luisteraars overal over hebben, behalve over politiek. Waarom eigenlijk? Ons leven is doordrongen van politiek. Dat raakt ons voortdurend in ons persoonlijke leven. De politiek, dat zijn wij. Het zou toch wel heel gek zijn als ik juist daar niks over zou mogen zeggen? Wie heeft dat besloten? Waarom?

U verwijt mij vooral een gebrek aan neutraliteit. Ik geloof niet in neutraliteit, of in objectiviteit. Dat is ook het credo van De Correspondent waar ik voor werk, het platform voor constructieve journalistiek, dat u zelf ook lijkt te waarderen. Wij gaan uit van de subjectiviteit van de journalist. Hij/zij dient open kaart te spelen. Duidelijk maken wat zijn of haar standpunt is en van daaruit opereren. Dat is eerlijk. Je kunt je er als lezer of luisteraar toe verhouden. Je hoeft het er niet mee eens te zijn, we bieden de mogelijkheid tot tegenspraak. Dit is iets wat mij als radiomaker sterk heeft beïnvloed.

Tenslotte, er zijn dringende redenen om mij uit te spreken. Ik geloof in democratie en inclusiviteit (jazeke, staat bij mij bovenaan). Ik ben ervan overtuigd, mede op grond van mijn journalistieke werk, dat - en ik citeer nu letterlijk uit de uitzending van gisteravond - "wij getuigen zijn van schokkende omwentelingen in de hele wereld die het einde van de democratie kunnen betekenen. Illiberale krachten werken hard aan het ontmantelen van hun gezworen vijanden, te weten de rechtspraak, de journalistiek, de wetenschap, en de kunst. Ik beschouw het als mijn dure plicht om daarover mijn mond open te trekken, doen we het niet, dan is er straks geen NPO Klassiek, geen kunst, geen neutraliteit, geen inclusiviteit en geen vrijheid meer. Dan is de muziek met stomheid geslagen."

Ik kan me niet voorstellen dat u dat een gunstige ontwikkeling zou vinden.

Met vriendelijke groet,
Lex Bohlmeijer

Antwoord:

Hallo Lex, goedemorgen, Dank voor je antwoord. Ik waardeer het dat je de moeite hebt genomen om mijn brief te beantwoorden. Je bent een oud gymnasiast. Ik neem aan dat je de boeken van Herodotos kent. Prachtig om te lezen dat hij als een soort avonturier/ontdekkingsreiziger door Europa reist en de volksaard beschrijft, mensen spreekt van hoog tot laag, altijd nieuwsgierig is naar de volksverhalen, de kennis van binnenuit, de zeden, de gebruiken, van een continent, een land, een regio. En altijd de feiten probeert te beschrijven zoals ze zijn, als een objectieve geschiedschrijver die de verhalen optekent met de pen van een romancier. Prachtig.

Zo heb ik jou ook altijd een beetje gezien. Op de fiets of wandelend door Nederland van stad naar stad, van dorp tot dorp, onderweg even uitrustend in een herberg waar je aandachtig luistert naar de gesprekken die worden gevoerd en je verwondert in spirituele zin over het leven, de drijfveren van de mens, zijn passies etc. Tussendoor een mooi gedicht en aansluitend een stuk muziek dat helemaal past bij de sfeer van dat moment. Mooi om te volgen en mee te reizen. Zeker omdat we dezelfde culturele smaak hebben, muzikaal gezien dan.

En wat dat betreft ben je voor mij een buitenbeentje. Iemand die muzikaal haarscherp is en zijn eigen koers bepaalt in een cultureel landschap dat programmatisch gezien

helemaal vast zit. Tenminste, zo zie ik het als buitenstaander met een muziekachtergrond en ondernemersbloed (oud muziekdocent van een gymnasium en tegenwoordig ondernemer van scheepsmakelaardij Friesland). Ik zie een cultureel landschap waar dezelfde jingles jaar in jaar uit worden gedraaid, oude klassiekers iedere dag weer terugkeren op de draaitafel en uittentreure worden besproken (ook door jou in Discotabel), programma's zich herhalen. Een soort muziekfetisjisme ten voeten uit. Bedoeld in de zin zoals het wordt uitgelegd door de zure en hooghartige Theodor Adorno in zijn boek 'On Popular Music' waarin hij de relatie tussen de samenleving en de kunst beschrijft maar het dan in verband brengt met de populaire muziek van zijn tijd; precies andersom dus. De tijden veranderen, ha.

Afijn, dit culturele landschap heeft zijn glans al lang verloren heeft en is blijven steken in de postmoderne modder en moet zich nodig vernieuwen. Maar hoe? 1 door goed muziekonderwijs dat in het slop is geraakt. 2 door het formuleren van een nieuwe esthetica. 3 door bestuurlijke vernieuwing, zowel horizontaal als verticaal, die breed vertegenwoordigd en maatschappelijk divers is. Vernieuwing kan snel gaan door een revolutie van onderaf, of generaties lang duren.

Mijn verwijt aan jou in zoverre het betrekking heeft op je rol van muziekpresentator in relatie tot objectiviteit is niet alleen aan jou gericht, maar betreft de gehele culturele sector zoals je wel zal begrijpen. Ik richt mij tot jou omdat ik je zoals gezegd een buitenbeentje vind die mij aanspreekt. Jij bent er toe in staat om die vernieuwing te laten plaatsvinden denk ik. Waarom? Omdat je aan de frontlinie staat, evenals je collega's bij de NPO en alle andere cultuurverspreiders zoals schrijvers, componisten, schilders, kortom de culturele elite, de intelligentsia geïnteresseerd in kunst en cultuur die de middelen heeft om een boodschap over te brengen; de een via muziek, de ander via beeld of in welke vorm dan ook.

Dat betekent dat die boodschap objectief moet zijn waarin het geluid doorklinkt van iedereen, ongeacht politieke voorkeur, of iemand van klassieke muziek houdt of niet, geslacht, religie en noem maar op. Wat ik beluister in jouw presentatie, en niet alleen in die van jou, is de boodschap van een verzetsstrijder die zich afzet tegen een nieuwe opkomende elite, een nieuwe wereldorde, de kreten van een guerrilla die ten strijde trekt met vlaggen om een zekere 'culturele' vrijheid te verdedigen, een vrijheid die inmiddels al een andere inhoud gekregen heeft.

Die verzetshouding is verklaarbaar omdat je in een omgeving werkt waar de nieuwe werkelijkheid nog niet is doorgedrongen en de huidige gebeurtenissen die plaatsvinden op het wereldtoneel worden uitgelegd in het perspectief van een verouderd links liberaal gedachtengoed. Zie in dat licht de krampachtige pogingen van Tommy Wieringa om via een woedend betoog in de Volkskrant zijn morele gelijk te halen en hiervoor, en dat is veelzeggend, van de krant ook de ruimte krijgt. Net zoals Geert Mak als het orakel van Europa ook zijn steentje bijdraagt.

Het is werkelijk verbijsterend om te vernemen dat het culturele besef van de kunst- en cultuursector begrensd is tot een bepaalde ideologische horizon die inmiddels aan het

verschuiven is. Het is dus zaak om dat te zien en dat op te pakken en het te bekijken vanuit verschillende perspectieven, zowel in historische als in toekomstige zin.

Wat betekent dit voor de praktijk? Dat het niet in het belang van de kunst en de cultuur is om je als opiniemaker subjectief op te stellen, zoals jij dat zegt; beter is het om je op te stellen als een soort Herodotos en de verhalen te vertellen van de mensen die je spreekt; niet alleen de verhalen van de mensen die tot dezelfde vakgroep of bloedgroep behoren, politiek, cultureel of sociaal gezien, maar ook de verhalen van mensen die tot een andere bloedgroep behoren.

Ter info. Ik ben geen PVV-stemmer. Ook geen FvD aanhanger. Wel heb ik een 11-delige filosofie bedacht en geschreven om in ieder geval voor mijzelf alle gebeurtenissen te duiden en ethisch en esthetisch te kunnen verantwoorden, zie www.sympanisme.nl.

Ik heb het hierboven gehad over vernieuwing die er onder meer moet komen door een nieuwe formulering van de esthetica. Ik zal de delen van mijn filosofie die daarop betrekking hebben hierbij als bijlage opnemen.

Ook hierbij mijn artikel t.a.v. mijn kijk op het functioneren van de NPO en mijn repliek op het boze betoog van Tommy Wieringa in de vorm van een dialoog. Afijn, ik hoop dat je er wat aan hebt en ik beluister wel of er iets verandert in je presentatie. Verandert er niets, dan kan je mij niet meer tot een van je trouwe luisteraars rekenen en voorspel ik je dat er meer luisteraars zullen afhaken.